

ВІДГУК

**офіційного опонента, доктора педагогічних наук, професора
Нагаєва Віктора Михайловича на дисертацію Шамралуєк Олени
Леонідівни «Розвиток технологічної культури майстрів виробничого
навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах
професійно-технічної освіти», подану на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика
професійної освіти (01 «Освіта / Педагогіка»)**

1. Актуальність теми дисертаційного дослідження. Науково-технічні та соціокультурні зміни у світовій економіці об'єктивно зумовлюють необхідність встановлення нового типу технологічної культури практично у всіх сферах виробничої діяльності. Особливо гостро ці процеси відчуються в аграрній галузі, яка в останні роки суттєво розширила технологічні стандарти, вийшла на європейські ринки і стала одним із основних джерел формування валового продукту України. Цей процес зумовив необхідність побудови сучасної структури кадрового забезпечення галузі у розрізі професійного розвитку педагогічних працівників для здійснення інноваційної підготовки робітничих кадрів аграрної сфери.

За цих умов особливого значення набуває педагогічна проблема – цілеспрямованого розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти як освітнього результату. Здатність фахівця-майстра здійснювати висококваліфіковану педагогічну діяльність із використанням інноваційних технологій професійного навчання визначає рівень його технологічної культури та є важливим ресурсом ефективного управління професійною підготовкою робітничих кадрів аграрної сфери.

Дана дисертаційна робота виконана автором як відповідь на цей суспільний запит відповідно до тематичного плану наукових досліджень Інституту професійно-технічної освіти НАПН України за комплексом наукової тематики: «Удосконалення особистісно-розвивальних педагогічних технологій у професійно-технічній освіті», «Методичні засади розроблення проектних технологій для професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та автотранспортної галузей», «Методичні основи розвитку професійної компетентності майстрів виробничого навчання закладів професійної (професійно-технічної) освіти».

Проведений всебічний аналіз наукової літератури, традиційних методичних систем розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю дозволив автору виявити низку суперечностей, які обумовили проблему дослідження, а в єдності – актуальність обраної теми.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційній роботі. Для обґрунтованого визначення проблеми дослідження автором проведено ретельний аналіз сучасного стану розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах ПТО. Не викликає заперечень визначений автором апарат дослідження: об'єкт, предмет і мета знайшли своє відображення в розроблених автором гіпотезі та науково-прикладних завданнях дослідження.

З'ясувавши теоретичні і методичні основи проблеми дослідження, автор ставить за мету теоретичне обґрунтування педагогічних умов розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в НМЦ ПТО та експериментальну перевірку їх ефективності. Обґрунтована автором методологія наукового пошуку включає використання сукупності методологічних підходів, основних законів логіки, функціональний аналіз специфіки професійної діяльності майстрів виробничого навчання аграрного профілю, дослідження факторів взаємозалежності між розвитком їхньої технологічної культури та реалізації педагогічних умов у процесі навчальної діяльності.

На основі узагальнення філософської основи природи розвитку технологічної культури, монографічної бази дослідження, автором визначено семантичні характеристики сутності поняття «технологічна культура майстрів виробничого навчання аграрного профілю», що дозволило удосконалити його зміст як інтегрального особистісного утворення (охоплює комплекс цінностей та мотивів педагогічної діяльності, технологічних знань, умінь, навичок проектування і здійснення освітнього процесу на основі сучасних педагогічних технологій та технологій аграрного виробництва, професійного досвіду та зумовлює якісну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників сільського господарства).

Ґрунтовним за змістом є висвітлення педагогічного досвіду країн близького і далекого зарубіжжя, що дає підстави О. Л. Шамралюк сформулювати власне бачення системної модернізації педагогічної системи в контексті досліджуваної проблеми. Використовуючи системний підхід, автором спроектовано структуру й зміст компонентів технологічної культури майстрів виробничого навчання (аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний та рефлексивний), диференційовано ступінь їх розвиненості за чотирма рівнями (низьким, середнім, достатнім, високим). Вдалим, на наш погляд, є опис результату контент-аналізу поняття «технологічна культура педагога» серед родових ознак, за якими детермінується сутність та структура досліджуваного феномену.

На підставі функціонального аналізу змісту практичної діяльності майстрів виробничого навчання аграрного профілю О. Л. Шамралюк теоретично обґрунтувала педагогічні умови розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти: 1) підвищення мотивації майстрів виробничого навчання аграрного профілю до розвитку технологічної культури; 2) оновлення змісту підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання аграрного профілю; 3) використання технологій змішаного навчання в підвищенні кваліфікації майстрів виробничого навчання аграрного профілю; 4) забезпечення методичного супроводу стажування майстрів виробничого навчання аграрного профілю).

Використовуючи методи моделювання та прогнозування О. Л. Шамралюк розроблено та обґрунтовано модель розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в НМЦ ПТО, яка інтегрує в собі методологічно-цільовий, суб'єктний, змістовий, процесуальний, та результативно-рефлексивний блоки. Слід зазначити, що представлена авторська модель розвитку технологічної культури має вдалу архітектуру, ґрунтовну візуалізацію педагогічних процесів щодо механізмів успішного розвитку в означеній категорії педагогічних працівників досліджуваного особистісного утворення.

Для реалізації мети дослідження автором розроблено методика розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в НМЦ ПТО, що ґрунтується на використанні андрагогічних та акмеологічних технологій, спрямованих на розвиток їхньої активності та творчості. Інтегруючою ланкою в методиці є авторський спецкурс «Основи технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю» та відповідний навчально-методичний комплекс. Заслуговує на увагу розробка та впровадження О. Л. Шамралюк диференційованих підходів організації підвищення кваліфікації майстрів виробничого навчання (за ротаційною моделлю та flex-моделлю розвитку їх технологічної культури).

Системним, на наш погляд, є запропонований автором діагностичний комплекс рівня розвиненості технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю, що передбачає застосування різноманітних кількісних та якісних методів і прийомів оцінки, перевірки гіпотези, отримання достовірних наукових результатів.

Достатньою за обсягом і цілком логічною є емпірична частина дослідження, яка включає пошуковий, констатувальний, формувальний та узагальнювальний етапи. У процесі перевірки ефективності запропонованих педагогічних умов, автор вдало використовує традиційні та нестандартні

форми розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання, поєднуючи їх за різними прийомами вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду. Наприклад, застосування методу бенчмаркінгу як системного процесу виявлення і оцінювання ефективних педагогічних практик, SWOT-аналіз – для оцінки якості наявного навчально-методичного забезпечення розвитку технологічної культури.

Результати експериментального дослідження засвідчили, що запропоновані автором педагогічні умови є продуктивними і забезпечують суттєві позитивні зрушення у рівнях розвиненості компонентів технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю за всіма критеріями. Висновки автора доводять, що частка респондентів ЕГ із високим рівнем розвитку технологічної культури збільшилася: за аксіологічним критерієм - на 15,4%; за мотиваційним - на 5,9%; за когнітивним - на 16%; за діяльнісним - на 10,1%; за рефлексивним - на 10%. Експериментальною перевіркою на основі статистичних методів автором підтверджено гіпотезу дослідження щодо підвищення ефективності запропонованих педагогічних умов.

Наукові результати отримані з використанням комплексу теоретичних та емпіричних методів дослідження (теоретичного аналізу й синтезу, спостереження, опитування, анкетування, тестування, експертної оцінки, моделювання, статистико-математичної обробки даних та ін.), базуються на основних категоріях і законах діалектики, теорії пізнання, положеннях системного, культурологічного, синергетичного, аксіологічного, технологічного, акмеологічного, андрагогічного, особистісно-діяльнісного, компетентнісного, та інших підходах, що доводить достатній рівень їх обґрунтованості. Достовірність одержаних автором результатів та статистична обробка даних перевірялася за допомогою критерія згоди χ^2 Пірсона.

Узагальнення отриманих результатів дослідження дало змогу автору обґрунтувати напрями реалізації педагогічних умов, розробити комплекс навчально-методичного забезпечення цілеспрямованого розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в НМЦ ПТО. Дана система доведена автором до умов конкретизації вибору оптимальних дидактичних методів, форм та прийомів активізації їх навчально-пізнавальної діяльності відповідно цільових завдань.

Загальні висновки в дисертації О. Л. Шамралюк сформульовано чітко і переконливо. Зазначені теоретичні та методичні положення, висновки та рекомендації зумовлюють достатній рівень обґрунтованості одержаних дисертантом наукових результатів.

3. Наукова новизна і достовірність наукових положень дисертаційного дослідження. Дисертаційна робота Олени Леонідівни Шамралюк є науково-прикладним комплексним дослідженням, в якому:

- теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти (підвищення мотивації майстрів виробничого навчання аграрного профілю до розвитку технологічної культури; оновлення змісту підвищення кваліфікації; використання технологій змішаного навчання; забезпечення методичного супроводу стажування майстрів виробничого навчання аграрного профілю);

- спроектовано модель розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в НМЦ ПТО (включає методологічно-цільовий, суб'єктний, змістовий, процесуальний та результативно-рефлексивний блоки);

- удосконалено методику розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в НМЦ ПТО (розробка авторського спецкурсу «Основи технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю» та відповідного навчально-методичного комплексу, що сприяє формуванню в майстрів виробничого навчання розвитку технологічної культури та ключових професійних компетентностей);

- удосконалено діагностичний інструментарій оцінювання рівнів розвиненості технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю за аксіологічним; мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, рефлексивним критеріями та показниками;

- подальшого розвитку набула суть поняття «технологічна культура майстрів виробничого навчання аграрного профілю» (охоплює комплекс цінностей і мотивів педагогічної діяльності, технологічних знань, умінь, навичок проектування і здійснення освітнього процесу на основі сучасних педагогічних технологій та технологій аграрного виробництва);

Відмінними ознаками, що свідчать про наукову новизну розроблених автором теоретико-методичних положень є: використання сукупності методологічних підходів щодо розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання, покрокова інформаційно-методична підтримка у вигляді адаптованих евристичних прийомів на основі використання розробленої методики досягнення освітніх результатів.

Всі наукові положення, висновки і рекомендації, отримані за результатами дисертаційної роботи О. Л. Шамралюк характеризуються

науковою новизною та достовірністю, яка підтверджується впровадженням основних положень дисертаційної роботи в педагогічний процес навчально-методичних (науково-методичних) центрів та аграрних закладів П(ПТ)О України, позитивними відгуками їх керівників на апробацію запропонованих науково-методичних новацій.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Практичне значення отриманих результатів полягає в розробленні й упровадженні в практику роботи НМЦ та аграрних закладів П(ПТ)О України педагогічних умов розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю. Матеріали дисертаційного дослідження використовувалися при розробленні професійного стандарту «Майстер виробничого навчання», затвердженого наказом Міністерства економічного розвитку України від 20.06.2020 № 1181.

Заслуговує на увагу розробка та практична апробація підручника «Агротехнологія», підготовленого у співавторстві, якому надано гриф МОН України накладом 10838 примірників та розповсюдженого у закладах П(ПТ)О України.

Результати дослідження впроваджено у навчальний процес чотирьох НМЦ ПТО різних регіонів України, двох закладів вищої освіти та одного професійного аграрного ліцею. Наведені автором у додатках приклади навчально-методичних комплексів, посібників, мультимедійних презентацій, тренінгових занять, спецкурсів, тестових завдань для самостійної підготовки мають практичну цінність щодо цілеспрямованого розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю.

5. Рекомендації стосовно використання результатів і висновків дисертації. Теоретичні положення та практичні напрацювання, викладені в дисертації, можуть бути безпосередньо впроваджені в освітній процес НМЦ ПТО та аграрних закладів П(ПТ)О України і використані викладачами в процесі розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю у навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти, в інституціях, які займаються підвищенням їх кваліфікації, а також у самоосвітній діяльності означеної категорії педагогічних працівників.

6. Повнота викладу основних результатів дисертації в опублікованих працях. Для розв'язання поставлених завдань автором опрацьовано 289 наукових джерел, з них 11 англійською мовою. Усі наукові положення, висновки і результати дисертаційного дослідження знайшли повне відображення у змісті 33 публікацій автора: 7 статтях, опублікованих у

провідних наукових фахових виданнях у галузі педагогіки (у т. ч. 1 – в електронному виданні, 1 – іноземною мовою, 6 – в наукометричних виданнях), 22 статтях і тезах – у збірниках наукових праць і матеріалів конференцій, 1 авторський спецкурс, 1 методичний посібник, 1 електронний навчально-методичний комплекс та 1 підручник (з грифом Міністерства освіти і науки України) у співавторстві.

7. Відповідність структури та змісту дисертації необхідним вимогам.

Структура дисертації О. Л. Шамралука зумовлена його змістом: анотація, перелік умовних позначень, вступ, три розділи, висновки до розділів, загальні висновки, список використаних джерел, додатки, в яких представлено матеріали проведення експериментального дослідження. Дисертаційна робота логічно структурована, а отримані наукові результати відображають методологічно правильну послідовність наукового пошуку автора.

Структура дисертації та обсяг основного тексту відповідають чинним вимогам до кандидатських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

8. Зауваження щодо змісту й оформлення дисертаційної роботи

Разом із високою позитивною оцінкою дисертаційної роботи, слід висловити деякі зауваження, дискусійні положення та побажання:

1. При аналізі методології наукового пошуку, доречним було б виокремлення гуманістичного підходу як основи впровадження суб'єкт-суб'єктної моделі розвитку технологічної культури педагогічної діяльності майстрів виробничого навчання та самовдосконалення особистості. Доречи сам автор на с. 87, 127 вказує на важливість цього аспекту, але в системі методологічних підходів його не наводить.

2. У запропонованому визначенні поняття «технологічна культура майстрів виробничого навчання аграрного профілю» (с. 69), на наш погляд, слід було виокремити *нормативний* аспект цієї дефініції, як спроможність фахівця відповідально діяти у межах кола культурологічних нормативних моделей технологічної поведінки (технологічні, технічні, соціальні норми), відповідно проведеного автором аналізу родових тлумачень цієї категорії.

3. У структурі компонентного складу технологічної культури (аксіологічний, мотиваційний, когнітивний, діяльнісний, рефлексивний), доцільним, за логікою та тематикою дослідження, було б виокремлення розвивального компоненту, як наслідку рефлексивної діяльності фахівця. Рефлексія виявляється в здатності фахівця займати аналітичну позицію,

психологічну готовність до здійснення подальшого розвитку, а розвивальний компонент - визначав би здатність майстра виробничого навчання до творчого саморозвитку, на основі якого здійснюється розвиток його технологічної культури.

4. Розкриваючи зміст поняття «Розвиток технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю», необхідно було конкретизувати його з точки зору змістових, процесуальних (технологічних) та результативних ознак перетворення наявного потенціалу в цілеспрямований освітній результат. У дослідженні автором не сформульовано визначення цього поняття як педагогічної категорії, семантичний зміст якого, на наш погляд, має бути представлено науковим результатом і відображено у науковій новизні.

5. Для повноцінного наукового обґрунтування теоретичних основ педагогічної системи розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю необхідно було схарактеризувати відповідні педагогічні закономірності, що становлять базу для формулювання педагогічних умов та обґрунтування ключових принципів, хоча у роботі автор робить наголос на їх важливості.

6. Дискусійне питання. Чи не вважаєте Ви доцільним за результатами аналізу вимірювання рівнів розвиненості технологічної культури майстрів виробничого навчання за окремими критеріями (аксіологічним, мотиваційним, когнітивним, діяльнісним, рефлексивним) визначити загальний (інтегральний) критерій досліджуваної категорії, який можна було б розрахувати відносними показниками, наприклад індексним методом оцінки?

7. Дискусійне питання. Оскільки розвиток – це певний перетворювальний процес, можливо необхідно відслідкувати тенденції розвитку технологічної культури не лише за статикою, а й за динамікою вимірювання результатів? Тобто, у процесі експериментальної частини дослідження автор визначав розвиненість окремих компонентів технологічної культури майстрів виробничого навчання у КГ і ЕГ відносно досягнутого рівня технологічної культури (статика), але на наш погляд, варто визначити таку динаміку відносно самого процесу розвитку технологічної культури, який об'єктивно відбувається незалежно від запропонованих автором педагогічних умов.

Зазначені зауваження суттєво не впливають на загальний високий рівень наукової новизни та практичної значущості результатів дисертаційного дослідження.

9. Висновок щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.
Дисертаційна робота Шамралюк Олени Леонідівни «Розвиток технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти», є завершеним, самостійним, актуальним та оригінальним дослідженням, а наведені теоретичні узагальнення являють вирішення важливого науково-прикладного завдання – формування теоретико-методичних основ розвитку технологічної культури майстрів виробничого навчання аграрного профілю в навчально (науково)-методичних центрах професійно-технічної освіти».

За науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та практичною значущістю отриманих результатів представлена робота відповідає пп. 9, 11-14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (із змінами, внесеними згідно з Постановами КМ № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р.), а її автор Шамралюк Олена Леонідівна – заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент,
доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри організації
виробництва, бізнесу та менеджменту
Харківського національного технічного
університету сільського господарства
імені Петра Василенка

В. М. Граєв

